

Meting IVRPH-indicatoren 2016

Indicatoren t.b.v. de monitoring van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap

Hanneke Posthumus

Femke Hitzert

Sjoerd Ophof

Corine Penning

Marion Sterk-van Beelen

projectnummer

160661

Maart 2018

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
1.1 Aanpak	5
2. Populatie	6
2.1 Personen met een chronische en/of langdurige ziekte of aandoening	6
2.2 Subgroepen	7
2.3 Peilmoment	7
3. Over de tabellen	8
3.1 Aandachtspunten bij de cijfers	8
3.2 Algemene begrippen	11
4. Algemene toelichting bij de tabel over achtergrondkenmerken	12
4.1 Inleiding	12
4.2 Over de tabel	12
4.3 Leesinstructie	12
5. Algemene toelichting bij de tabellen over onderwijs	13
5.1 Inleiding	13
5.2 Over de tabellen	13
5.3 Leesinstructie	13
5.4 Begrippen met betrekking tot onderwijs	14
6. Algemene toelichting bij de tabellen over werk en werkgelegenheid	16
6.1 Inleiding	16
6.2 Over de tabellen	16
6.3 Leesinstructie	16
6.4 Begrippen met betrekking tot werk en werkgelegenheid	17
6.5 Begrippen met betrekking tot uitkeringen	19
7. Algemene toelichting bij de tabel over wonen	20
7.1 Inleiding	20
7.2 Over de tabellen	20
7.3 Leesinstructie	20
7.4 Begrippen met betrekking tot wonen	20
Bijlage 1: Afkortingen	21
Bijlage 2: Bronbestanden	22
Bijlage 3: ICPC-codes	27

1. Inleiding

In 2016 heeft Nederland het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (IVRPH) geratificeerd. Het VN-verdrag beoogt een brede groep personen met een beperking te beschermen en hun maatschappelijke participatie te vergroten. Het College voor de Rechten van de Mens (College) heeft de taak om de uitvoering van het verdrag te monitoren. Om dit te kunnen doen heeft zij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) opdracht gegeven om indicatoren te berekenen die inzicht geven in de maatschappelijke participatie op het gebied van onderwijs, werk en wonen van personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening in 2016.

Deze toelichtende rapportage beschrijft hoe het CBS de groep personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening heeft afgebakend, welke indicatoren voor deze groepen zijn berekend, hoe deze zijn weergegeven in tabellen en hoe deze tabellen gelezen moeten worden. De betreffende tabellen worden zowel in bijlage 4 van deze toelichting getoond, als in een aparte tabellenset in Excel (zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2018/09/ivrph-indicatoren>)

De structuur van de toelichting is als volgt. Dit hoofdstuk beschrijft de onderzoekaankpak op hoofdlijnen. Hoofdstuk 2 bespreekt de populatieafbakening in meer detail en hoofdstuk 3 gaat in op aandachtspunten bij de cijfers (zoals de gebruikte weegfactoren) en de algemene begrippen. In hoofdstuk 4 tot en met 7 worden de verschillende tabellen toegelicht.

1.1 Aanpak

Om de maatschappelijke participatie van personen met en zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening tegen elkaar af te kunnen zetten, is gebruik gemaakt van NIVEL Zorgregistraties Eerste Lijn (hierna: NIVEL Zorgregistraties) waarin circa 7 procent van de Nederlanders voorkomt. Er is voor deze bron gekozen omdat deze diagnostische codes bevat waarmee personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening kunnen worden afgebakend. Na de afbakening van deze groep personen is informatie aangekoppeld uit andere registraties en de Enquête Beroepsbevolking (EBB) die bij het CBS beschikbaar zijn (zie bijlage 2 voor de gebruikte bronnen), zodat inzicht kan worden gegeven in hun maatschappelijke participatie. Om niet alleen iets te kunnen zeggen over de participatie van personen die in NIVEL Zorgregistraties voorkomen, maar ook over personen in heel Nederland, zijn de cijfers met behulp van weegfactoren opgehoogd. Daarbij is rekening gehouden met het feit dat sommige participatie-indicatoren gebaseerd zijn op de EBB. Deze enquête is slechts door een deel van de personen in NIVEL Zorgregistraties ingevuld, waardoor ook hier weegfactoren zijn toegepast. De gewogen cijfers zijn gebruikt om tabellen te maken die inzicht geven in de maatschappelijke participatie op het gebied van onderwijs, werk en wonen van personen met en zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening.

2. Populatie

Ter voorbereiding op dit onderzoek heeft het CBS de mogelijkheden verkend voor de afbakening van de populatie chronisch zieken en beperkten. Hierbij kwamen NIVEL Zorgregistraties als meest geschikte bron naar voren. Het onderzoek is gebaseerd op personen die op 31 december 2015 in NIVEL Zorgregistraties zijn opgenomen, tot een particulier huishouden behoren, en in de Basisregistratie Personen (BRP) zijn ingeschreven. NIVEL Zorgregistraties bevatten informatie die eerstelijns zorgaanbieders routinematig verzamelen. Het gaat daarbij onder andere om informatie van huisartsenpraktijken, eerstelijnspsychologen, apotheken en diëtietiekpraktijken. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de informatie van huisartsenpraktijken, omdat hierin de meeste informatie voorhanden is over het wel of niet hebben van een chronische aandoening. Zowel personen die contact hebben gehad met de huisarts in het betreffende verslagjaar als personen die dat niet hebben gehad, zijn in de registratie opgenomen. Niet alle huisartsenpraktijken nemen deel aan NIVEL Zorgregistraties. In 2015 vormde de populatie in NIVEL Zorgregistraties circa 7 procent van de Nederlandse bevolking.

Personen in institutionele huishoudens (onder andere verpleeghuizen en instellingen voor gehandicaptenzorg) zijn in principe niet bij de huisarts ingeschreven. Zij ontvangen de zorg vanuit de instelling en zullen dus ontbreken in het bestand van NIVEL Zorgregistraties. De onderzoekspopulatie bestaat daarom enkel uit personen in particuliere huishoudens.

Er is voor gekozen om personen op 31 december 2015 uit NIVEL Zorgregistraties als basis voor het onderzoek te gebruiken. Ook de aanwezigheid van een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening is op dat moment bepaald. De participatiekenmerken zijn voor het jaar 2016 bepaald. Op deze manier is de eventueel aanwezige beperking en/of aandoening altijd vastgesteld voorafgaand aan de participatiemetingen, waardoor eventuele beperkende effecten zichtbaar gemaakt kunnen worden.

2.1 Personen met een chronische en/of langdurige ziekte of aandoening

De populatie is onderverdeeld naar personen zonder een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening en personen mét een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening. Een chronische aandoening kan een lichamelijke, zintuiglijke of een verstandelijke aandoening zijn. Bij de psychische aandoeningen worden naast chronische ook langdurige aandoeningen meegenomen, omdat langdurige psychische aandoening zoals depressies en angststoornissen een grote impact zouden kunnen hebben op het participeren in de samenleving. Als alle langdurige aandoeningen mee zouden worden genomen zou de populatie te breed worden afgebakend: het gebruik van anticonceptie en zwangerschappen vallen bijvoorbeeld ook onder langdurige aandoeningen.

Of er sprake is van een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening wordt bepaald op basis van ICPC (International Classification of Primary Care) diagnosecodes die NIVEL Zorgregistraties bevat. De ICPC codes die in dit onderzoek gebruikt worden om een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening aan te duiden, zijn in bijlage 3 weergegeven.

2.2 Subgroepen

De groep personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening is in onderstaande subgroepen onderverdeeld.

Personen met een chronisch lichamelijke aandoening – In dit onderzoek heeft iemand een chronisch lichamelijke aandoening als deze persoon op peilmoment 31 december 2015 een ziekte-episode doormaakt met een diagnose (ICPC-code) van een chronische lichamelijke aandoening. In bijlage 3 is een volledig overzicht van de ICPC-codes behorende bij de groep ‘Chronische lichamelijke aandoeningen’ terug te vinden.

Personen met een chronisch zintuiglijke aandoening – In dit onderzoek heeft iemand een chronisch zintuiglijke aandoening als deze persoon op peilmoment 31 december 2015 een ziekte-episode doormaakt met een diagnose (ICPC-code) van een chronische zintuiglijke aandoening (zoals gedefinieerd door NIVEL en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)). In bijlage 3 is een volledig overzicht van de ICPC-codes behorende bij de groep ‘Chronische zintuiglijke aandoeningen’ (hoofdstukken F en H) terug te vinden.

Personen met een chronische en/of een langdurige psychische aandoening - In dit onderzoek heeft iemand een chronisch en/of langdurige psychische aandoening als deze persoon op peilmoment 31 december 2015 een ziekte-episode doormaakt met een diagnose (ICPC-code) van een chronische of langdurige psychische aandoening (zoals gedefinieerd door NIVEL en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)). Hoewel een verstandelijke beperking (code P85) is ingedeeld in het hoofdstuk ‘psychisch’, is besloten deze groep apart weer te geven en niet samen te nemen met de totale groep personen met een psychische beperking. Dit houdt verband met de aanname dat de problemen in participatie voor personen met een verstandelijke beperking anders zijn dan voor personen met een psychische aandoening. In bijlage 3 is een volledig overzicht van de ICPC-codes behorende bij de groep ‘Chronische en/of langdurige psychische aandoeningen’ (hoofdstuk P) terug te vinden.

Personen met een verstandelijke beperking – In dit onderzoek heeft iemand een verstandelijke beperking als deze persoon op peilmoment 31 december 2015 een ziekte-episode doormaakt met een diagnose (ICPC-code P85) van een verstandelijke beperking (zoals gedefinieerd door NIVEL en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)). Hoewel een verstandelijke beperking is ingedeeld in het hoofdstuk ‘psychisch’, is besloten deze groep apart weer te geven en niet samen te nemen met de totale groep personen met een psychische beperking.

2.3 Peilmoment

Om tot de groep personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening gerekend te worden, moeten aandoeningen aanwezig zijn op de peildatum 31 december 2015. Voor chronische aandoeningen die op enig moment aanwezig waren in 2015 geldt dit automatisch: nadat een chronische aandoening is geregistreerd blijft deze altijd gelden. Langdurige psychische aandoeningen tellen alleen mee als de ziekte-episode¹ nog actief is in 2016, dus als de geschatte datum van herstel valt op of na 31 december 2015.

---

¹ Een ziekte-episode loopt van de diagnosedatum tot de geschatte datum van herstel. Het hangt af van het type klacht of ziekte wanneer een ziekte-episode als ‘beëindigd’ wordt beschouwd. In Nielen et al. (2016) is meer over de constructies van episodes te vinden: Nielen, M., Davids, R., Gommer, M., Poos, R., Verheij, R. Berekening morbiditeitscijfers op basis van NIVEL Zorgregistraties Eerste lijn. NIVEL, 2016; NIVEL Zorgregistraties Eerste lijn: <http://www.nivel.nl/nl/nzr/zorgregistraties-eerstelijin>.

3. Over de tabellen

Bij het duiden van de tabellen moet een aantal aandachtspunten en begripsdefinities in overweging genomen worden. Voordat de tabellen inhoudelijk worden besproken, wordt hier aandacht aan besteed.

3.1 Aandachtspunten bij de cijfers

3.1.1 Meerdere aandoeningen

Personen kunnen meerdere typen chronische aandoeningen hebben. Daardoor kunnen zij meerdere keren voorkomen in de tabel: de som van het aantal personen met verschillende typen chronische aandoeningen kan dus hoger uitkomen dan het totale aantal personen met een aandoening. De overlap bedraagt ongeveer 20 procent: één op de vijf personen met een chronische aandoening valt in meer dan één van de onderscheiden vier subgroepen. Dit heeft tevens tot gevolg dat bij personen met meerdere typen aandoeningen niet vast te stellen is in hoeverre één bepaald type aandoening invloed heeft op de participatie.

3.1.2 NIVEL Zorgregistraties

De tabellen in dit onderzoek hebben enkel betrekking op personen in particuliere huishoudens. Personen in institutionele huishoudens worden niet meegenomen, omdat zij in principe niet bij de huisarts zijn ingeschreven en dus ontbreken in NIVEL Zorgregistraties.

Het aantal mensen met een verstandelijke beperking wordt in NIVEL Zorgregistraties onderschat. Een deel van deze populatie woont in een zorginstelling en ontvangt geen zorg van de huisarts, en kan aldus niet in NIVEL Zorgregistraties geregistreerd zijn. Daarnaast zal de verstandelijke beperking in de laatste jaren niet altijd een reden zijn geweest om contact te hebben met de huisarts. In dat geval is de beperking eveneens niet geregistreerd in NIVEL Zorgregistraties.

3.1.3 Weging en ophoging

De populatie van het onderzoek bestaat uit personen in particuliere huishoudens die zowel in NIVEL Zorgregistraties als in de BRP voorkomen. Het overgrote deel (93 procent) van de personen in NIVEL Zorgregistraties wordt teruggevonden in de BRP. Dat niet iedereen wordt teruggevonden komt doordat sommige personen uit NIVEL Zorgregistraties eind 2015 zijn overleden, hun adres niet wordt teruggevonden in de BRP of doordat zij niet meer in Nederland woonachtig waren. De kans dat een koppeling mislukt, is selectief. Zo is de kans groter in steden omdat adrestoevoegingen daar vaker voorkomen, wat de kans op mismatches vergroot. Hierdoor hebben personen met bepaalde kenmerken een kleinere kans om in de populatie terecht te komen. Als personen met die kenmerken eveneens verschillen in hun gezondheid of participatie, kan dit de resultaten van het onderzoek vertekenen.

Er is aan de hand van chi-kwadraat toetsen vastgesteld dat de populatie significant scheef verdeeld is voor wat betreft geslacht, leeftijd, migratieachtergrond en stedelijkheid van de woongemeente. Bij deze variabelen zien we in de populatie dus een andere verdeling over categorieën dan in de BRP. Wat betreft leeftijd heeft de leeftijdscategorie met de grootste afwijking ten opzichte van de BRP een afwijking van 10 procent. Bij migratieachtergrond heeft de categorie met de grootste afwijking een afwijking van zelfs 17 procent. Bij stedelijkheid is de grootste afwijking 12 procent en bij geslacht is dat minder dan 1 procent.

Omdat niet iedereen in de populatie voorkomt, zijn er ophoogfactoren berekend zodat aantallen voor de hele Nederlandse bevolking (exclusief institutionele huishoudens) gegeven kunnen worden. Deze ophoogfactoren zijn voor de variabelen leeftijd, geslacht, migratieachtergrond, stedelijkheid én de interactie tussen geslacht en leeftijd (geslacht x leeftijd) dusdanig berekend dat er voor de geconstateerde vertekeningen wordt gecorrigeerd. Op deze kenmerken is de steekproef na ophoging dus exact zo verdeeld als in heel Nederland. Voor tabellen met uitsplitsingen naar variabelen waarvoor niet gecorrigeerd wordt, kan het wel voorkomen dat de aantallen niet helemaal overeenkomen met de aantallen op StatLine.

3.1.4 Herweging EBB

De meeste tabellen zijn gebaseerd op gegevens uit registraties. De tabellen 6 tot en met 9 zijn echter mede gebaseerd op een enquête, de Enquête Beroepsbevolking (EBB).

De EBB is gehouden onder een steekproef uit de Nederlandse bevolking. Een steekproef is nooit helemaal representatief voor de populatie. Om hiervoor te corrigeren en om aantallen te kunnen geven die overeenkomen met de populatieomvang, wordt gebruik gemaakt van ophooggewichten. Deze vaste ophooggewichten zorgen ervoor dat de opgehoogde populatie van de steekproef overeenkomt met het aantal personen van 15 jaar en ouder in particuliere huishoudens in Nederland in een jaar. Deze ophooggewichten corrigeren bovendien voor ongelijke trekkingskansen in de steekproef en voor een minder goede respons van bepaalde groepen.

Met de vaste ophooggewichten wordt echter niet volledig gecorrigeerd voor een verschil in respons van de personen met een beperking of chronisch zieken. Daarom zijn voor dit onderzoek correctiefactoren berekend die hier wel voor corrigeren. Dit wordt ook wel een herweging genoemd. Hierbij is gebruik gemaakt van de weegvariabelen in het EBB weegmodel en informatie over de omvang van de verschillende subpopulaties. Op deze wijze zijn de resultaten representatief gemaakt voor de specifieke doelpopulatie van dit onderzoek, namelijk de personen die eind 2015 zowel in NIVEL Zorgregistraties als de BRP voorkomen. Met de ophooggewichten zoals besproken in de vorige paragraaf (3.1.3) wordt deze populatie vervolgens weer opgehoogd tot het totaal personen in particuliere huishoudens in Nederland.

3.1.5 Marges op steekproefuitkomsten

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van twee steekproeven: NIVEL Zorgregistraties en de EBB. Dit betekent dat uitkomsten een bepaalde onzekerheidsmarge hebben. Uitkomsten met een te grote onzekerheid zijn niet gepubliceerd maar vervangen door een punt (.). Bij de tabellen die alleen gebaseerd zijn op NIVEL Zorgregistraties en andere registraties wordt de regel gehanteerd dat een subgroep uit minimaal 100 personen (*vóór ophogen*) moet bestaan om verdere uitsplitsingen van deze subgroep te kunnen laten zien in de tabellen. Ook in de tabellen waarin de EBB wordt gebruikt is deze regel toegepast. Dit is in lijn met de algemene regel voor gebruik van de EBB dat percentages die zijn gebaseerd op een subgroep van *opgehoogd* 15 duizend personen onderdrukt worden. Door het gebruik van steekproeven hebben óók de cijfers die niet onderdrukt worden een bepaalde onzekerheidsmarge. Hoe groot de marge van de gepubliceerde uitkomsten is, verschilt per cijfer. Hoe kleiner de (sub)populatie en hoe groter de spreiding van de betreffende variabele, hoe groter de marge zal zijn. Ook bij het vergelijken van groepen spelen deze marges een rol. Doordat beide cijfers marges hebben, kan het zijn dat er op basis van cijfers een verschil lijkt te zijn tussen twee groepen, terwijl dit feitelijk niet het geval is. Hiermee dient rekening te worden gehouden bij het interpreteren van de uitkomsten.

3.1.6 Leeftijdsindeling in de tabellen

Onderwijstabellen

In de tabellen over onderwijs (tabel 2 tot en met 5) wordt voor personen in een bepaalde leeftijdscategorie (bijvoorbeeld personen tot en met 22 jaar) naar de inschrijving in het onderwijs gekeken. De leeftijd van de personen is in deze tabellen bepaald op het peilmoment 30 september 2016. Dit heeft te maken met het peilmoment waarop wordt bepaald of men al dan niet ingeschreven is in het onderwijs (1 oktober 2016).

EBB-tabellen

Voor de tabellen die mede zijn gebaseerd op de EBB (tabel 6 tot en met 9) is voor personen van 15 tot en met 74 jaar gekeken naar werk en werkgelegenheid. De leeftijd van de personen in deze tabellen is bepaald op de EBB-enquêtedatum (in 2016).

Overige tabellen

Voor de resterende tabellen (tabel 1, 10 tot en met 12) is de leeftijd bepaald op 31 december 2015.

In elke tabel wordt ook het totaal van Nederland weergegeven. Dit totaal heeft betrekking op de populatie zoals deze in de titel van de tabel wordt beschreven.

3.1.7 Voortijdig schoolverlaters

Tabel 3 betreft personen tot en met 22 jaar ingeschreven in het regulier onderwijs, naar voortijdig schoolverlaten.

De populatie waarbinnen wordt bepaald of men al dan niet een voortijdig schoolverlater (vsv'er) is, is een hele specifieke. Deze populatie bestaat uit alle personen die op 1 oktober staan ingeschreven in het bekostigd voortgezet onderwijs (vo), middelbaar beroepsonderwijs (mbo) of het voortgezet algemeen volwassenen onderwijs (vavo) en die op 1 oktober van zowel het betreffende schooljaar (basisjaar) als van het schooljaar daarop (bestemmingsjaar) staan ingeschreven in de BRP. Personen die op 1 oktober van het basisjaar of het bestemmingsjaar een inschrijving hebben in het praktijkonderwijs, Engelse Stroom, Internationaal Baccalaureaat, (voortgezet) speciaal onderwijs of in de volwasseneducatie worden van de vsv-populatie uitgesloten (behalve als zij ook een inschrijving hebben in een ander type door de overheid bekostigd onderwijs, te weten vo, mbo, vavo of in het geval van het bestemmingsjaar eveneens hoger onderwijs). Ook personen die op 1 oktober van het bestemmingsjaar een vrijstelling van de leerplicht hebben, maken geen deel uit van de vsv-populatie.

3.1.8 Bescherming van persoonsgegevens

Om onthulling van informatie over individuele personen te voorkomen, zijn de cijfers in de tabellen afgerond op 100-tallen. Daarnaast worden uitsplitsingen over subpopulaties kleiner dan 100 personen vervangen door een punt en zijn percentages afgerond op 0 decimalen. Vanwege deze afronding kunnen de aantallen en percentages van de verschillende subcategorieën niet optellen tot het totaal.

Alle werkzaamheden in dit onderzoek zijn uitgevoerd binnen de kaders van de wet. De juridische kaders waarbinnen het CBS met privacygevoelige informatie om mag gaan zijn strikt geregeld in de CBS-wet en de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp). Aanvullend heeft het CBS een eigen gedragscode. Het CBS heeft een functionaris voor de gegevensbescherming (FG). Deze persoon waakt over de naleving door het CBS van de wettelijke bepalingen inzake de privacybescherming en houdt daarnaast een meldingenregister bij van de verwerkingen van persoonsgegevens.

Klik [hier](#) voor meer informatie over de bescherming van persoonsgegevens door het CBS.

3.2 Algemene begrippen

Aandoening- In dit onderzoek heeft iemand een chronische aandoening en/of een langdurige psychische aandoening als deze persoon op peilmoment 31 december 2015 een ziekte-episode doormaakt met een diagnose (ICPC-code) van een chronische ziekte of een langdurig psychische aandoening. De code voor tabaksmisbruik (code P17) is hierbij uitgesloten. Zie ook bijlage 3.

Institutioneel huishouden – Eén of meer personen die samen een woonruimte bewonen en daarbij bedrijfsmatig worden voorzien in dagelijkse levensbehoeften. Ook de huisvesting vindt bedrijfsmatig plaats. Het gaat om personen in instellingen zoals verpleeg- , verzorgings- en kindertehuizen, gezinsvervangende tehuizen, revalidatiecentra en penitentiaire inrichtingen, die daar in principe voor langere tijd (zullen) verblijven.

Particulier huishouden – één of meer personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf daar niet-bedrijfsmatig voorzien in de dagelijkse levensbehoeften.

4. Algemene toelichting bij de tabel over achtergrondkenmerken

De tabellenset bestaat uit 12 tabellen, waarbij in elke tabel de situatie van personen met en zonder een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening op een ander terrein wordt vergeleken. De eerste tabel gaat over demografische kenmerken van de onderzoekspopulatie (leeftijd en geslacht), tabellen 2 tot en met 6 gaan over onderwijs, tabellen 7 tot en met 10 over werk en werkgelegenheid, tabel 11 over het ontvangen van een toeslag of uitkering en tabel 12 over de eigendomssituatie van de woning.

In dit hoofdstuk wordt de tabel over demografische kenmerken verder toegelicht. In hoofdstuk 5 tot en met 8 worden de tabellen voor de andere thema's uitgebreider besproken. De tabellen zijn opgenomen in bijlage 4 en in een tabellenset in Excel (zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2018/09/ivrrph-indicatoren>)

4.1 Inleiding

Het doel van het IVRRPH luidt als volgt: "Het volledige genot door alle personen met een handicap van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden op voet van gelijkheid te bevorderen, beschermen en waarborgen, en ook de eerbiediging van hun inherente waardigheid te bevorderen (art 1). Als algemene grondbeginselen gelden (a) respect voor de inherente waardigheid, persoonlijke autonomie, met inbegrip van de vrijheid zelf keuzes te maken en de onafhankelijkheid van personen, (b) non-discriminatie, (c) volledige en daadwerkelijke participatie, (d) respect voor verschillen en aanvaarding dat personen met een handicap deel uitmaken van de mensheid en menselijke diversiteit, (e) gelijke kansen, (f) toegankelijkheid, (g) gelijkheid van man en vrouw en (h) respect voor de zich ontwikkelende capaciteiten van kinderen met een handicap en eerbiediging van het recht van kinderen met een handicap op het behoud van hun eigen identiteit (art. 3)". In dit hoofdstuk wordt de omvang van de groepen met verschillende beperkingen in Nederland geschetst op basis van de gegevens in NIVEL Zorgregistraties.

4.2 Over de tabel

Dit blok bestaat uit 1 tabel. In de tabel worden de omvang, leeftijd en het geslacht van personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening vergeleken met die van de 'referentiegroep' zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening. In het vervolg van de tekst in dit hoofdstuk worden deze groepen afgekort naar personen met en zonder chronische aandoeningen. In de tabel wordt ook een onderscheid gemaakt tussen verschillende typen chronische aandoeningen.

4.3 Leesinstructie

In **tabel 1** is te zien hoeveel personen met een aandoening er in Nederland wonen op basis van NIVEL Zorgregistraties. De tabel geeft inzicht in hoe deze groep is samengesteld wat betreft leeftijd en geslacht. Personen met een chronische aandoening zijn over het algemeen ouder dan personen zonder chronische aandoening. Ook zijn het vaker vrouwen. Hierin zit wel verschil tussen de verschillende typen chronische aandoeningen. Personen met een verstandelijke beperking zijn bijvoorbeeld vaker man.

5. Algemene toelichting bij de tabellen over onderwijs

5.1 Inleiding

Het recht op onderwijs is neergelegd in artikel 24 van het Verdrag. Het artikel verplicht Verdragsstaten om een inclusief onderwijssysteem te creëren waarbij – binnen het algemene onderwijssysteem – personen met een beperking doeltreffende ondersteuning ontvangen die ze nodig hebben om effectieve deelname aan het onderwijs mogelijk te maken. Personen met een handicap mogen niet uitgesloten worden van het onderwijssysteem, en redelijke aanpassingen moeten worden aangeboden. Het onderwijs moet zonder discriminatie op grond van handicap zijn en gelijke kansen bieden aan leerlingen. Het gaat erom dat kinderen met een beperking hun volledige potentieel kunnen ontwikkelen en effectief kunnen participeren in de maatschappij; dat de kinderen hun gevoel van waardigheid en eigenwaarde kunnen versterken. Ook gaat het om de versterking van de eerbiediging van mensenrechten, fundamentele vrijheden en menselijke diversiteit. Het is aan Verdragsstaten om voldoende financiële middelen en personeel toe te wijzen voor de implementatie van een nationaal programma van inclusief onderwijs voor kinderen met een handicap. Transitie in het onderwijs moeten daarbij zorgvuldig worden gepland en geïmplementeerd.

5.2 Over de tabellen

Dit blok bestaat uit 5 tabellen die betrekking hebben op onderwijs. In elke tabel wordt de situatie van personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening vergeleken met die van de 'referentiegroep' zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening. In het vervolg van de tekst in dit hoofdstuk worden deze groepen afgekort naar personen met en zonder chronische aandoeningen. In de tabellen wordt ook een onderscheid gemaakt tussen verschillende typen chronische aandoeningen. In de volgende paragraaf wordt beschreven hoe de tabellen gelezen moet worden. In paragraaf 5.4 worden de belangrijkste begrippen uit de tabellen uitgelegd.

5.3 Leesinstructie

In **tabel 2** is te zien hoeveel personen tot en met 22 jaar staan ingeschreven in het basis- en voortgezet onderwijs en hoe de leerlingen zijn verdeeld over het regulier en speciaal onderwijs. Van de basisschoolleerlingen met een chronische aandoening volgt 6 procent speciaal onderwijs. In het voortgezet onderwijs is dat 19 procent. Van de personen zonder chronische aandoening is dat respectievelijk 2 en 13 procent.

In **tabel 3** wordt beschreven in hoeverre leerlingen het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie, dat wil zeggen een havo- of vwo-diploma, of een diploma op mbo niveau 2 of hoger. Iemand die stopt met school maar nog geen startkwalificatie heeft wordt een 'voortijdig schoolverlater' genoemd. Het gaat in deze tabel alleen om leerlingen in het regulier onderwijs (zie 3.1.7). Twee procent van leerlingen met een chronische aandoening is voortijdig schoolverlater. Dit percentage is net zo hoog onder leerlingen zonder een chronische aandoening.

Tabel 4 gaat over de overstap van het regulier onderwijs naar het speciaal onderwijs. Hierin wordt onder andere gekeken naar de leerlingen die in 2015 in het regulier onderwijs zaten, en in 2016 in het voortgezet speciaal onderwijs terechtkwamen. Van de leerlingen met een chronische aandoening stapten er 1800 over naar het voortgezet speciaal onderwijs, van de leerlingen zonder

beperking waren dat er 900. Het aandeel leerlingen dat overstapt naar het speciaal onderwijs is voor beide groepen erg klein (< 1 procent). Dit kleine aandeel voor de groep met een chronische aandoening houdt onder andere verband met het feit dat van deze groep al een groter aandeel in het speciaal onderwijs zit (en dus niet meer overstapt).

Tabel 5 gaat over de onderwijsinschrijving van kinderen in de leerplichtige leeftijd. Nagenoeg alle kinderen met een chronische aandoening (99 procent) staan ingeschreven in het bekostigd onderwijs. Dit is gelijk aan het aandeel voor kinderen zonder chronische aandoening. Bij de groep met een verstandelijke beperking zien we dat maar 92 procent in het bekostigd onderwijs staat ingeschreven. Particulier onderwijs, thuisonderwijs en onderwijs in het buitenland vallen buiten het bekostigd onderwijs. Het wil dus niet zeggen dat 8 procent van de kinderen met een verstandelijke beperking géén onderwijs volgt.

Tabel 6 gaat het over onderwijsniveau van personen van 15 jaar en ouder. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen het niveau van de hoogstbehaalde opleiding, dat wil zeggen de hoogste opleiding waarvoor een diploma is behaald, en de hoogstgevolgde opleiding. De hoogstgevolgde opleiding is altijd van hetzelfde of een hoger niveau dan de hoogstbehaalde opleiding. Er kunnen twee redenen zijn voor het feit dat de hoogstgevolgde opleiding van een hoger niveau is dan de hoogstbehaalde opleiding. De eerste is dat iemand wel met de hogere opleiding is begonnen maar deze niet heeft afgemaakt. De andere mogelijkheid is dat de persoon nog bezig is met de hogere opleiding. Een kwart van de personen met een chronische aandoening heeft een hbo- of wo-diploma behaald. Van de personen zonder chronische aandoening is dit 31 procent.

Omdat we eerder zagen dat personen met een chronische aandoening over het algemeen ouder zijn, en ouderen meestal een lager onderwijsniveau hebben, is een uitsplitsing naar leeftijd gemaakt (15-44 jaar en 45-74 jaar). Van de personen van 15 tot en met 44 jaar heeft 28 procent van de personen met een chronische aandoening een hbo- of wo-diploma, van de personen zonder chronische aandoening is dat 31 procent.

Tabel 6 is samengesteld op basis van de EBB. In deze enquête is de groep personen met een verstandelijke beperking onvoldoende vertegenwoordigd. Voor deze groep kunnen we daarom geen cijfers laten zien. De groep personen met een verstandelijke beperking is wel opgenomen in het totaal personen met een chronische aandoening en/of een langdurige psychische aandoening.

5.4 Begrippen met betrekking tot onderwijs

Bekostigd onderwijs - Onderwijs aan een instelling die wordt bekostigd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) of het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK). (Voortgezet) speciaal onderwijs valt hier ook onder. Onderwijstypen die hier niet onder vallen zijn onder andere onderwijs aan een particuliere onderwijsinstelling, thuisonderwijs en onderwijs in het buitenland.

Leerweg ondersteunend onderwijs - Onderwijs bestemd voor vmbo-leerlingen met achterstanden of gedrags- en motivatieproblemen, die met extra begeleiding wel een diploma kunnen behalen. Hierin kunnen dezelfde vier leerwegen worden gevolgd en dezelfde diploma's worden gehaald als in het normale vmbo-onderwijs.

Onderwijsniveau - Het niveau van de hoogstbehaalde of hoogstgevolgde opleiding. In deze publicatie worden drie niveaus onderscheiden:

- Laag: onderwijs op het niveau van basisonderwijs, het vmbo, de eerste 3 leerjaren van havo/vwo of de assistentenopleiding (mbo-1);
- Middelbaar: onderwijs op het niveau van de bovenbouw van havo/vwo, de basisberoepsopleiding (mbo-2), de vakopleiding (mbo-3) of de middenkader- en specialistenopleidingen (mbo-4);
- Hoog: onderwijs op het niveau van hbo of wo.

Praktijkonderwijs- Praktisch onderwijs, aansluitend op het basisonderwijs, dat bestemd is voor leerlingen die niet in staat zijn om een diploma te behalen in het vmbo.

Speciaal basisonderwijs - Speciaal basisonderwijs (sba) is de voortzetting van het voormalige basisonderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (so-lom), moeilijk lerende kinderen (so-mlk) en in hun ontwikkeling bedreigde kleuters (iobk) voor zover verbonden aan scholen voor so-lom en so-mlk.

Speciaal onderwijs- Speciaal onderwijs zoals bedoeld in de Wet op de Expertisecentra. Het speciaal onderwijs (so-wec) betreft leerlingen van 4 tot ongeveer 12 jaar die speciaal onderwijs krijgen vanwege een lichamelijke of verstandelijke handicap of vanwege ernstige gedrags- en/of leerproblemen. Leerlingen boven de 12 jaar behoren tot het voortgezet speciaal onderwijs (vso-wec).

Voortgezet speciaal onderwijs- Voortgezet speciaal onderwijs zoals bedoeld in de Wet op de Expertisecentra. Het voortgezet speciaal onderwijs (vso-wec) betreft leerlingen boven de 12 jaar die speciaal onderwijs krijgen vanwege een lichamelijke of verstandelijke handicap of vanwege ernstige gedrags- en/of leerproblemen. Leerlingen van 4 tot ongeveer 12 jaar behoren tot het speciaal onderwijs (so-wec).

Voortijdig schoolverlater - Leerling uit het basisjaar (in dit onderzoek schooljaar 2015/2016) die op 1 oktober van het volgende schooljaar het (regulier) onderwijs heeft verlaten en niet in het bezit is van een startkwalificatie (een havo- of vwo-diploma, of een diploma op mbo niveau 2 of hoger).

6. Algemene toelichting bij de tabellen over werk en werkgelegenheid

6.1 Inleiding

Het recht op werk en werkgelegenheid, zoals neergelegd in artikel 27 van het IVRPH omvat het recht op de mogelijkheid om in levensonderhoud te voorzien door middel van in vrijheid gekozen of aanvaard werk op een arbeidsmarkt en in een werkomgeving die open is, waarbij niemand wordt uitgesloten en die toegankelijk is voor personen met een handicap. Het recht op werk en werkgelegenheid heeft betrekking op alle stadia van werk, en dus ook op de werving en selectie, de voortzetting van het dienstverband, promotie en het recht op gelijke beloning voor werk van gelijke waarde. De verwezenlijking van het recht op werk betekent dat werkgevers verplicht zijn passende en effectieve maatregelen te nemen om werknemers met een handicap gelijk te behandelen. Het gaat bijvoorbeeld om maatregelen zoals het aanpassen van de werkplek en de materialen, het aanpassen van de taakverdeling en het geven van trainingen. De maatregelen mogen geen onevenredige belasting voor de werkgever vormen.

6.2 Over de tabellen

Dit blok bestaat uit 5 tabellen die betrekking hebben op werk en werkgelegenheid. In elke tabel wordt de situatie van personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening vergeleken met die van de 'referentiegroep' zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening. In het vervolg van de tekst in dit hoofdstuk worden deze groepen afgekort naar personen met en zonder chronische aandoeningen. In de tabellen wordt ook een onderscheid gemaakt tussen verschillende typen chronische aandoeningen. In de volgende paragraaf wordt beschreven hoe de tabellen gelezen moet worden. In paragraaf 6.4 worden de belangrijkste begrippen uit de tabellen uitgelegd.

6.3 Leesinstructie

Tabellen 7 tot en met 9 zijn samengesteld op basis van de EBB. In de tabellen worden naast de totale EBB-populatie (personen in particuliere huishoudens tussen de 15 en 75 jaar) twee leeftijdsgroepen weergegeven, namelijk van 15 tot en met 44 jaar en van 45 tot en met 74 jaar. Omdat in deze enquête personen met een verstandelijke beperking onvoldoende zijn vertegenwoordigd, worden voor deze groep geen cijfers getoond. De groep personen met een verstandelijke beperking is wel opgenomen in het totaal personen met een chronische aandoening en/of een langdurige psychische aandoening.

Tabel 7 gaat over de positie die men inneemt op de arbeidsmarkt. Belangrijk hierbij is of iemand betaald werk heeft en zo niet, of hij of zij dan wel direct beschikbaar is voor werk en daar actief naar op zoek is. In het eerste geval behoort men tot de werkzame beroepsbevolking. Iemand die niet werkt, maar wel direct beschikbaar is en actief zoekt behoort tot de werkloze beroepsbevolking. In alle andere gevallen behoort men tot de niet-beroepsbevolking. Als iemand niet beschikbaar is en ook niet gezocht heeft, dan wordt gekeken of iemand wel wil werken. Is dat ook niet het geval dan wordt gekeken wat daar de reden van is. Van de personen met een chronische aandoening is 57 procent werkzaam en behoort 39 procent tot de niet-beroepsbevolking. Van de personen zonder chronische aandoening behoort 76 procent tot de werkzame beroepsbevolking en 18 procent tot de niet-beroepsbevolking. Van de personen met een chronische aandoening die aangeven niet te willen

werken geeft het grootste deel (53 procent) ouderdom als reden. In 22 procent van de gevallen is ziekte of arbeidsongeschiktheid de reden.

In **tabel 8 en 9** wordt verder ingezoomd op de werkzame beroepsbevolking. Tabel 8 gaat over de positie in de werkring. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen werknemers en zelfstandigen. De werknemers worden vervolgens verder onderverdeeld in werknemers met een vaste of flexibele arbeidsrelatie. Van de werkzame beroepsbevolking met een chronische aandoening is 18 procent zelfstandige en 82 procent werknemer. Van de personen zonder chronische aandoening is dit respectievelijk 15 en 85 procent. Van de werknemers met een chronische aandoening heeft 74 procent een vaste arbeidsrelatie, bij de groep zonder chronische aandoening is dat 70 procent. Tabel 9 gaat over het aantal uren dat men werkt. Bijna de helft (47 procent) van de werkzame personen met een chronische aandoening werkt fulltime (35 uren per week of meer). Dit is een kleiner aandeel dan bij de personen zonder chronische aandoening: van hen werkt 55 procent fulltime.

Tabel 10 gaat over personen met een baan als werknemer en het type werkgever. Er is een leeftijdsindeling gemaakt in drie groepen: personen jonger dan 25 jaar, tussen de 25 en 45 jaar, en 45 jaar en ouder. Tevens wordt het totaal van deze groepen weergegeven. De leeftijdsindeling wijkt af van de voorgaande tabellen over werk en werkgelegenheid omdat deze tabel gebaseerd is op registraties in plaats van de EBB, waar alleen de 15 tot en met 74-jarigen vertegenwoordigd zijn. Het type werkgever wordt uitgesplit naar overheid, gesubsidieerde instelling of bedrijfsleven. Van de personen met een chronische aandoening werkt 68 procent in het bedrijfsleven, 19 procent bij een gesubsidieerde instelling en 13 procent bij de overheid. Van de personen zonder chronische aandoening werkt een groter aandeel in het bedrijfsleven, namelijk 75 procent, en een kleiner aandeel (14 procent) bij gesubsidieerde instellingen.

Tabel 11 gaat over verschillende uitkeringen en toeslagen. Gezien de relatie met leeftijd voor verschillende uitkeringen (waaronder AOW en studiefinanciering) wordt naast het totaal dezelfde leeftijdsindeling als in tabel 9 gehanteerd. Van de personen met een chronische aandoening heeft bijvoorbeeld 29 procent een AOW-uitkering, 6 procent een AO-uitkering en 4 procent een bijstandsuitkering. Van de personen zonder chronische aandoening heeft slechts 4 procent een AOW-uitkering, heeft 2 procent een AO-uitkering en 3 procent een bijstandsuitkering.

6.4 Begrippen met betrekking tot werk en werkgelegenheid

Arbeidsduur - Het aantal uren dat een persoon in een normale of gemiddelde werkweek werkt. Overuren en onbetaalde uren worden hierin niet meegerekend.

Baan - Overeenkomst waarbij een persoon tegen een financiële vergoeding arbeid verricht voor een bedrijf of instelling. Bij werknemersbanen wordt een mondelinge of schriftelijke arbeidsovereenkomst afgesloten, waarin salaris en andere arbeidsvoorwaarden zijn vastgelegd.

CAO-sector - Alle bedrijven en instellingen die actief zijn in Nederland zijn ingedeeld in een CAO-sector. De indeling in CAO-sectoren is gebaseerd op de positie van de werknemers bij de arbeidsvoorwaardenonderhandelingen. Er worden drie CAO-sectoren onderscheiden:

- Particuliere bedrijven: privaatrechtelijke bedrijven die niet tot de sector gesubsidieerde instellingen of tot de cao-sector overheid gerekend worden;
- Overheid: alle publiekrechtelijke bedrijven, zoals rijksoverheid, provincies, gemeenten, waterschappen en het openbaar onderwijs. Daarnaast behoren de politie, het regulier bijzonder

onderwijs en de academische ziekenhuizen tot de overheid;

- Gesubsidieerde instellingen: privaatrechtelijke bedrijven die door subsidie of via wettelijk vastgestelde bijdragen worden gefinancierd, voor zover zij niet tot de overheid behoren. Het gaat hierbij onder meer om het grootste deel van de gezondheids- en welzijnszorg, de uitvoeringsorganen voor de sociale verzekeringen en de sociale werkplaatsen.

Flexibele arbeidsrelatie - Een werknemer met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd of een flexibel aantal uren per week. Tot de werknemers met een flexibele arbeidsrelatie behoren:

- Werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd én een vast aantal uren per week waarbij is afgesproken dat zij bij goed functioneren in vaste dienst komen;
- Werknemers met een arbeidsovereenkomst van ten minste een jaar én een vast aantal uren per week;
- Werknemer met een arbeidsovereenkomst van minder dan een jaar én een vast aantal uren per week;
- Oproep/-invalkrachten: werknemers die op afroep beschikbaar zijn voor het verrichten van werkzaamheden;
- Uitzendkrachten: personen die ingeschreven zijn bij een uitzendbureau en die met dat bureau een arbeidsverhouding zijn aangegaan tot het verrichten van werkzaamheden op tijdelijke basis voor derden;
- Werknemers met een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd én een flexibel aantal uren per week;
- Werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd én een flexibel aantal uren per week.

Niet-beroepsbevolking - Personen van 15 tot 75 jaar zonder betaald werk die niet recent naar werk hebben gezocht of daarvoor niet direct beschikbaar zijn. Bij betaald werk gaat het om werkzaamheden ongeacht de arbeidsduur.

Vaste arbeidsrelatie - Een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd en een vast aantal uren per week.

Werkloze beroepsbevolking - Personen van 15 tot 75 jaar zonder betaald werk, die recent naar werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn. Bij betaald werk gaat het om werkzaamheden ongeacht de arbeidsduur.

Werknemer - Een persoon die in een arbeidsovereenkomst afspraken met een economische eenheid maakt om arbeid te verrichten waartegenover een financiële beloning staat.

Werkzame beroepsbevolking - Personen van 15 tot 75 jaar die betaald werk hebben. Bij betaald werk gaat het om werkzaamheden ongeacht de arbeidsduur.

Zelfstandige - Een persoon die voor eigen rekening of risico arbeid verricht (en hiervoor belastingaangifte doet):

- in een eigen bedrijf of praktijk (zelfstandig ondernemer),
- als directeur-groootaandeelhouder (dga),
- in het bedrijf of de praktijk van een gezinslid (meewerkend gezinslid), of
- als overige zelfstandige."

6.5 Begrippen met betrekking tot uitkeringen

Anw-uitkering - Uitkering die wordt verstrekt op grond van de Algemene nabestaandenwet (Anw). De Anw biedt in bepaalde gevallen financiële ondersteuning na het overlijden van een partner of ouder. In het Nederlandse sociale zekerheidsstelsel is dit een volksverzekering.

AO-uitkering - Uitkering die wordt verstrekt op grond van de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA), de Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ) of de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wet Wajong). Deze wetten bieden een inkomen, of aanvulling daarop, voor mensen die vanwege langdurige ziekte of een handicap niet of niet volledig kunnen werken.

AOW-uitkering - Uitkering die wordt verstrekt op grond van de Algemene Ouderdomswet (AOW). Deze wet biedt een basispensioen voor mensen die de AOW-gerechtigde leeftijd hebben bereikt. In het Nederlandse sociale zekerheidsstelsel is dit een volksverzekering.

Bijstandsuitkering - Uitkering die wordt verstrekt op grond van de Wet werk en bijstand (Wwb), de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (loaw) of de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (loaz). De Wwb is per 1 januari 2015 gewijzigd en heet sindsdien Participatiewet.

WW-uitkering - Uitkering die wordt verstrekt op grond van de Werkloosheidswet (WW). De WW biedt werkloze werknemers met voldoende arbeidsverleden en die beschikbaar zijn voor arbeid een werkloosheidsuitkering.

Ziektewetuitkering - Uitkering die wordt verstrekt op grond van de Ziektewet (ZW). Deze wet regelt dat zieke werknemers, in gevallen waarbij de loondoorbetalingsverplichting voor de werkgever niet van toepassing is, recht hebben op een uitkering.

Kinderopvangtoeslag - Een inkomensafhankelijke bijdrage van de overheid in de kosten van formele kinderopvang voor kinderen die nog niet naar het voortgezet onderwijs gaan. Formele opvang is opvang in een kinderdagverblijf, buitenschoolse opvang of bij een gastouder.

Partneralimentatie - Bij een scheiding geldt er een alimentatieplicht voor de partner. Over deze partneralimentatie kunnen ex-partners in principe zelf afspraken maken. De wettelijke alimentatieverplichting ten opzichte van de partner duurt maximaal 12 jaar.

Studiefinanciering - Studenten van 18 jaar en ouder in het mbo (de beroep opleidende leerweg) en studenten jonger dan 30 jaar in het hoger onderwijs kunnen onder bepaalde voorwaarden aanspraak maken op studiefinanciering. De studiefinanciering kent diverse varianten: basisbeurs, aanvullende beurs, studenten-OV-chipkaart, lening en het collegegeldkrediet (alleen hoger onderwijs). In dit onderzoek wordt alleen gekeken naar personen met een basisbeurs en/of aanvullende beurs.

7. Algemene toelichting bij de tabel over wonen

7.1 Inleiding

Artikel 19 van het IVRPH erkent het gelijke recht van alle personen met een handicap om in de maatschappij te wonen met dezelfde keuzemogelijkheden als ieder ander. Kern van het recht is dat mensen met een handicap niet langer worden geconfronteerd met isolatie en verlies van regie over het eigen leven, omdat zij vanuit een ontoegankelijke samenleving niet de ondersteuning ontvangen die zij nodig hebben. Barrières moeten geslecht worden in huisvesting en in andere domeinen in het leven. Daarnaast moet ondersteuning op maat aangeboden worden teneinde dit recht volledig te kunnen verwezenlijken.

7.2 Over de tabellen

Dit blok bestaat uit één tabel over wonen. In de tabel wordt de situatie van personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening vergeleken met die van de 'referentiegroep' zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening. In de tabel wordt ook een onderscheid gemaakt tussen verschillende typen chronische aandoeningen.

7.3 Leesinstructie

Hieronder wordt een leeswijzer gegeven, waarin wordt aangegeven waar de tabel over gaat en hoe de cijfers gelezen moeten worden.

Tabel 12 gaat over eigendomssituatie van de woning. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen het wonen in een koop- of een huurhuis. Bij huren wordt een verdere uitsplitsing gemaakt naar huren met en zonder huurtoeslag. Van de personen met een chronische aandoening woont 63 procent in een koopwoning en 37 procent in een huurwoning. Van die laatste groep woont 44 procent in een huurwoning waarvoor huurtoeslag wordt verstrekt. Van de personen zonder chronische aandoening ligt het aandeel dat woont in een koopwoning op 69 procent, en woont de overige 31 procent in een huurwoning.

7.4 Begrippen met betrekking tot wonen

Huurtoeslag - Sinds 1 januari 2006 is de Wet op de huurtoeslag van kracht. Huurtoeslag is de opvolger van de vroegere huursubsidie. Het is een bijdrage van de overheid in de woninghuur met het doel de woonlasten van huurders tot een aanvaardbaar niveau terug te dringen. Of een huishouden huurtoeslag ontvangt is onder andere afhankelijk van de hoogte van het inkomen.

Bijlage 1: Afkortingen

BRP – Basisregistratie Personen

BSN – Burgerservicenummer

CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek

EBB – Enquête Beroepsbevolking

FG – Functionaris gegevensbescherming

ICPC - International Classification of Primary Care

IVRPH – Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap

NIVEL - Nederlands instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg

RIVM – Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu

SSB – Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden

VN – Verenigde Naties

Wbp – Wet bescherming persoonsgegevens

Bijlage 2: Bronbestanden

De bronbestanden die zijn gebruikt voor het samenstellen van maatwerktabellen in dit onderzoek zijn grotendeels afkomstig uit het Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB). Het SSB is een stelsel van registers en enquêtes, die op persoonsniveau aan elkaar zijn gekoppeld. Per jaargang worden meer dan 50 verschillende registers gebruikt. Voor dit onderzoek worden onder andere gegevens gebruikt over demografie, uitkeringen, onderwijs en inkomen. De microdatabestanden op basis van het SSB zijn vervolgens verrijkt met gegevens uit registraties die (nog) niet in het SSB beschikbaar zijn, zoals gegevens met betrekking tot de ziektewet en de kinderopvangtoeslag.

Bron	NIVEL Zorgregistraties
Algemene beschrijving	NIVEL Zorgregistraties verzamelt, verwerkt en rapporteert over gegevens die routinematig in de zorg worden vastgelegd door verschillende eerstelijns zorgverleners. NIVEL Zorgregistraties gebruikt de gegevens voor eigen onderzoek en stelt de gegevens beschikbaar voor onderzoek door derden, zo ook voor de IVRPH-monitor. Zie: www.nivel.nl .
Leverancier	NIVEL (Nederlands Instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg)
Integraal of steekproef	Steekproef.
Periodiciteit	Wisselend.
Bijzonderheden	

Bron	Basisregistratie Onderwijs (BRON)
Algemene beschrijving	De Basisregistratie Onderwijs (BRON) heeft tot doel het verschaffen van gegevens over het gebruik van het onderwijs, om daarmee een goede verdeling van de bekostiging van het onderwijs te kunnen maken. De BRON bevat gegevens over alle inschrijvingen en diploma's in het primair basisonderwijs (po), voortgezet onderwijs (vo), het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), volwasseneneducatie (ve) en - vanaf schooljaar 2014/'15 - ook het hoger onderwijs (ho). Zowel het regulier als het speciaal onderwijs zijn in de BRON opgenomen. Het bestand bevat voorlopig nog uitsluitend het onderwijs dat wordt bekostigd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK). De gegevens uit de BRON leveren informatie op over bijvoorbeeld het aantal leerlingen dat is ingeschreven in de verschillende onderwijssoorten, het niveau, de opleidingsrichting en voortijdig schoolverlaters.
Leverancier	De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) beheert de BRON. Iedere school heeft een eigen leerlingenadministratiesysteem (LAS), waarin alle leerlinggegevens nauwkeurig worden bijgehouden. Deze gegevens worden vervolgens in BRON gezet.
Integraal of steekproef	Integraal.
Periodiciteit	Het bestand komt jaarlijks (per studiejaar) beschikbaar.
Bijzonderheden	

Bron	Basisregistratie Personen (BRP)
Algemene beschrijving	De Basisregistratie personen (BRP) is een geautomatiseerd persoonsregistratiesysteem van de gemeenten. Het doel van de BRP is het verkrijgen van informatie over in Nederland woonachtige personen. De gegevens uit de BRP worden door de overheid gebruikt om bijvoorbeeld paspoorten te maken, maar ook bij het verstrekken van uitkeringen en bij het bepalen van de stemgerechtigden bij verkiezingen. De populatie van de BRP bestaat uit personen die in Nederland wonen of gewoond hebben. Het bestand bevat gegevens als geboortedatum, geslacht, geboorteland en woonplaats.
Leverancier	Gemeenten
Integraal of steekproef	Integraal.
Periodiciteit	Er worden doorlopend cijfers ontvangen, sinds 1 oktober 1994.
Bijzonderheden	De bijzondere gemeenten Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn niet aangesloten op de BRP.

Bron	Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRI-HO)
Algemene beschrijving	Het Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRI-HO) heeft tot doel het verschaffen van inzicht in het gebruik van hoger onderwijs. Het CRI-HO bevat gegevens over alle inschrijvingen en diploma's in het hoger onderwijs (hbo en wo) vanaf schooljaar 1990/'91 tot en met het schooljaar 2013/'14. Vanaf het schooljaar 2014/'15 komen de gegevens uit BRON. Het bestand bevat voorlopig nog uitsluitend het onderwijs dat wordt bekostigd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK).
Leverancier	De hogescholen en universiteiten leveren de gegevens aan op papier of via internet en deze worden vervolgens verwerkt in het CRI-HO. De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is eigenaar van het CRI-HO.
Integraal of steekproef	Integraal.
Periodiciteit	Het bestand komt jaarlijks beschikbaar.
Bijzonderheden	

Bron	Enquête Beroepsbevolking (EBB)
Algemene beschrijving	De Enquête Beroepsbevolking (EBB) is een doorlopende enquête onder personen van 15 jaar en ouder die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (de institutionele bevolking). Het doel van deze enquête is zicht te krijgen op de relatie tussen mens en arbeidsmarkt. Hiertoe wordt onder meer informatie verzameld over de huidige en toekomstige positie op de arbeidsmarkt van personen en worden demografische kenmerken van personen en huishoudens vastgelegd. Gegevens worden vastgesteld op het moment van enquêteren.
Leverancier	CBS. Per huishouden worden maximaal acht personen van 15 jaar en ouder geïnterviewd.
Integraal of steekproef	Steekproef. De EBB is een enquête en een roterend panelonderzoek. Dit laatste houdt in dat respondenten steeds vijfmaal achter elkaar (eens per kwartaal) worden benaderd voor de enquête. Per jaar worden er ruim 70 duizend adressen benaderd. Circa 40 duizend huishoudens responderen volledig voor vijf enquêtes, wat circa 84 duizend volledig responderende personen oplevert. Een jaarbestand omvat daarmee vijfmaal deze groep, wat uitkomt op een totale omvang van de EBB van circa 420 duizend personen.
Periodiciteit	De EBB wordt sinds 1987 uitgevoerd. Het bestand komt jaarlijks beschikbaar. Op basis van hiervan kunnen maand-, kwartaal- en jaargegevens worden vastgesteld.
Bijzonderheden	De EBB is gebaseerd op een steekproef. Om uitkomsten te berekenen die representatief zijn voor de doelpopulatie, moeten de resultaten worden opgehoogd. Hiervoor zijn in de EBB vaste ophooggewichten beschikbaar die ervoor zorgen dat de opgehoogde populatie van de steekproef overeenkomt met het gemiddelde aantal personen van 15 jaar en ouder in Nederland in een jaar exclusief de institutionele bevolking. Deze ophooggewichten corrigeren voor ongelijke trekkingkansen in de steekproef en voor een minder goede respons van bepaalde groepen. Zoals in ieder steekproefonderzoek hebben de opgehoogde aantallen een onnauwkeurigheidsmarge. Naarmate de aantallen kleiner zijn, gaan zij gepaard met hogere relatieve onnauwkeurigheidsmarges. Opgehoogde aantallen uit de EBB die kleiner zijn dan 1 500, worden daarom niet gepubliceerd. Daarnaast worden subtotalen van 15 duizend of kleiner niet uitgesplitst. Sinds het vierde kwartaal van 2012 worden alle respondenten in eerste instantie gevraagd om via internet te responderen. Een deel van de respondenten die niet responderen wordt vervolgens face-to-face of telefonisch benaderd. De vier vervolgbenederingen in het panel vinden allemaal telefonisch plaats. Een gedetailleerdere beschrijving van de waarnemingsmethode is te vinden in de uitgebreide methodebeschrijving EBB. Ook de vragenlijst van de EBB is elektronisch beschikbaar.

Bron	Integraal persoonlijk inkomen (INPA)
Algemene beschrijving	Het bestand integraal persoonlijk inkomen bevat uit registraties afgeleide gegevens over het jaarinkomen van personen in Nederland. Het betreft voorlopige gegevens die bedoeld zijn om te gebruiken als achtergrondvariabelen in analyses. De doelpopulatie bestaat uit de Nederlandse bevolking op 1 januari van een onderzoeksjaar. Het betreft alleen personen die zijn ingeschreven in de BRP. Met ingang van verslagjaar 2011 is de inkomensstatistiek gereviseerd.
Leverancier	Onder andere de Belastingdienst en Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO)
Integraal of steekproef	Integraal.
Periodiciteit	Jaarlijks sinds 2003
Bijzonderheden	

Bron	Polisadministratie (Polis)
Algemene beschrijving	De Polisadministratie bevat gegevens over banen en is gebaseerd op data uit de loonaangiften van de Belastingdienst. De loonaangiften bevatten gegevens over inkomstenverhoudingen (uit de loonadministratie) van werkgevers en andere inhoudingsplichtigen. Het doel van de Polisadministratie is inzicht te krijgen in arbeidscontracten en loon van werknemers.
Leverancier	De Belastingdienst ontvangt de loonaangifte en het UWV maakt daar de Polisadministratie van.
Integraal of steekproef	Integraal.
Periodiciteit	De Polisadministratie komt halfjaarlijks beschikbaar. Er zijn dan gegevens op maand- en jaarbasis te berekenen.
Bijzonderheden	

Bron	Registraties van uitkeringen bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB)
Algemene beschrijving	De registraties van uitkeringen bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB) bestaan uit uitkeringen van personen. De SVB registreert uitkeringen op basis van de Algemene Ouderdomswet (AOW), de Algemene Nabestaandenwet (ANW) en de kinderbijslag.
Leverancier	SVB.
Integraal of steekproef	Integraal.
Periodiciteit	De gegevens komen jaarlijks beschikbaar.
Bijzonderheden	

Bron	Registraties van uitkeringen bij gemeenten (UG)
Algemene beschrijving	De registraties van uitkeringen bij de gemeenten bestaan uit uitkeringen van personen. De gemeenten registreren bijstandsuitkeringen. Hieronder vallen uitkeringen in het kader van de Wet werk en bijstand (WWB), de Wet inkomensvoorziening oudere gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW) en de Wet gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ).
Leverancier	Gemeenten.
Integraal of steekproef	Integraal.
Periodiciteit	De gegevens komen halfjaarlijks beschikbaar.
Bijzonderheden	

Bron	Registraties van uitkeringen bij het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV)
Algemene beschrijving	De registraties van uitkeringen bij het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) bestaan uit uitkeringen van personen. Het UWV registreert van de meeste uitkeringen zowel het recht als de betaling. In de registraties komen ook Nederlandse uitkeringen voor aan mensen die niet in Nederland wonen. Het UWV registreert werkloosheidsuitkeringen (WW), uitkeringen in het kader van de Ziektewet (ZW) en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen (AO). Onder de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen vallen uitkeringen op grond van de volgende wetten: Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA), Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ) en de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong).
Leverancier	UWV.
Integraal of steekproef	Integraal.
Periodiciteit	De gegevens komen maandelijks beschikbaar.
Bijzonderheden	

Bijlage 3: ICPC-codes

Chronische en langdurige ziektes en aandoeningen onderverdeeld per subgroep (inclusief ICPC-1 codes)

Chronische lichamelijke aandoeningen			
A28	Functiebeperking/handicap	N87	Parkinsonisme, ziekte van Parkinson
A79	Maligniteit met onbekende primaire lokalisatie	N88	Epilepsie (alle vormen)
A90	Multiple aangeboren afwijkingen	R28	Functiebeperking/handicap luchtwegen
B28	Functiebeperking/handicap bloed/lymfestelsel	R84	Maligniteit bronchus/long
B72	Ziekte van Hodgkin	R85	Andere maligniteit luchtwegen
B73	Leukemie	R89	Aangeboren afwijking(en) luchtwegen
B74	Andere maligniteit bloed/lymfestelsel	R91	Chronische bronchitis/bronchiëctasieën
B78	Erfelijke hemolytische anemie	R95	Emfyseem/COPD
B79	Andere aangeboren afwijking bloed/lymfestel	R96	Astma
B83	Purpura/stollingsstoornis/afwijkende trombocyten	S28	Functiebeperking/handicap huid/subcutis
B90	HIV-infectie (AIDS/ARC)	S77	Maligniteit huid/subcutis
D28	Functiebeperking/handicap spijsverteringsorganen	S81	Hemangioom/lymfangioom
D74	Maligniteit maag	S83	Andere aangeboren afwijking(en) huid/subcutis
D75	Maligniteit colon/rectum	S87	Constitutioneel eczeem
D76	Maligniteit pancreas	S91	Psoriasis (met of zonder artropathie)
D77	Andere / niet-gespecificeerde maligniteit	T28	Functionele beperking / handicap endocriene klieren
	spijsverteringsorganen		/ metabolisme / voeding
D81	Aangeboren afwijking(en) spijsverteringsorganen	T71	Maligniteit schildklier
D92	Diverticulose/diverticulitis	T78	Persisterende ductus thyroglossus/cyste
D94	Colitis ulcerosa/chronische enteritis (regionalis)	T80	Andere aangeboren afwijking endocriene klieren/metabolisme
D97	Cirrose/andere leverziekte	T81	Struma/noduli [ex. T85,T86]
K28	Functiebeperking/handicap hartvaatstelsel	T86	Hypothyreoïdie/myxoedeem
K73	Aangeboren afwijking(en) hartvaatstelsel	T90	Diabetes mellitus
K74	Angina pectoris	T92	Jicht
K76	Andere/chronische ischemische hartziekte	T93	Vetstofwisselingsstoornis(sen)
K77	Decompensatio cordis	U28	Functiebeperking/handicap urinewegen
K82	Cor pulmonale	U75	Maligniteit nier
K86	Essentiële hypertensie zonder orgaanbeschadiging	U76	Maligniteit blaas
K87	Hypertensie met orgaanbeschadiging / secundaire hypertensie	U77	Andere maligniteit urinewegen
K90	Cerebrovasculair accident (CVA)	U85	Aangeboren afwijking(en) urinewegen
K91	Atherosclerose [ex. K76,K90]	U88	Glomerulonephritis/nefrose
K92	Andere ziekte(n) perifere arteriën	W28	Functiebeperking/handicap ten gevolge van zwangerschap
L28	Functiebeperking/handicap bewegingsapparaat	W72	Maligniteit in verband met zwangerschap
L82	Aangeboren afwijking(en) bewegingsapparaat	W76	Zwangerschap complicerende aangeboren afwijking moeder
L84	Artrose/spondylose wervelkolom	X28	Functiebeperking/handicap geslachtsorganen vrouw
L85	Verworven afwijking(en) wervelkolom	X75	Maligniteit cervix uteri
L88	Reumatoïde artritis/verwante aandoening(en)	X76	Maligniteit borst vrouw
L89	Coxartrose	X77	Andere maligniteit geslachtsorganen vrouw

L90	Gonartrose	X83	Aangeboren afwijking(en) geslachtsorganen vrouw
L91	Andere artrose/verwante aandoening(en)	X88	Fibroadenoom/polycystische afwijking borsten
L95	Osteoporose	Y28	Functiebeperking/handicap geslachtsorganen man
L98	Verworven afwijking(en) extremiteiten	Y77	Maligniteit prostaat
N28	Functiebeperking/handicap zenuwstelsel	Y78	Andere maligniteit geslachtsorganen/borsten man
N70	Poliomyelitis/andere enterovirus infectie	Y82	Hypospadie
N74	Maligniteit zenuwstelsel	Y84	Andere aangeboren afwijking(en) geslachtsorganen / borsten man
N85	Aangeboren afwijking(en) zenuwstelsel	Z28	Sociale functiebeperking/handicap
N86	Multiple sclerose		
Chronische verstandelijke aandoeningen			
P85	Mentale retardatie/intellectuele achterstand		
Chronische zintuiglijke aandoeningen			
F28	Functiebeperking/handicap oog/adnexen	H28	Functiebeperking/handicap oor
F81	Andere aangeboren afwijking(en) oog/adnexen	H80	Aangeboren afwijking(en) oor
F83	Retinopathie	H83	Otosclerose
F84	Maculadegeneratie	H84	Presbycusis
F91	Refractie afwijking(en)	H85	Akoestisch letsel/lawaaidoofheid
F93	Glaucoom/verhoogde oogdruk	H86	Doofheid/slechthorendheid
F94	Blindheid (elke graad/vorm)		
Chronische psychische aandoeningen			
P28	Functiebeperking/handicap psychische ziekte	P72	Schizofrenie
P70	Seniele dementie/Alzheimer	P80	Persoonlijke-/karakterstoornis
Langdurige psychische aandoeningen			
P10	Stamelen/stotteren/tics	P23	Andere zorgen gedrag adolescent
P11	Eetprobleem(en) bij kind	P24	Specifiek leerprobleem
P12	Enuresis [ex. U04]	P25	Levensfaseprobleem volwassene
P13	Encopresis	P71	Andere organische psychose(n)
P15	Chronisch alcoholmisbruik	P73	Affectieve psychose
P16	Acuut alcohol misbruik/intoxicatie	P74	Angststoornis/angsttoestand
P17	Tabaksmisbruik ²	P75	Hysterie/hypochondrie
P18	Geneesmiddelmisbruik	P76	Depressie
P19	Drugsmisbruik	P78	Neurasthenie/surmenage
P20	Geheugen-/concentratie-/oriëntatiestoornissen	P79	Andere neurose
P21	Overactief kind/hyperkinetisch syndroom	P98	Andere/niet gespecificeerde psychose(n)
P22	Andere zorgen gedrag kind	P99	Andere psychische stoornissen

² De code voor tabaksmisbruik (code P17) wordt niet meegenomen bij de definitie van zowel de subpopulatie 'personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening' als de hoofdgroep 'personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening'. Het is onduidelijk waar deze code precies voor wordt gebruikt door huisartsen; waarschijnlijk voornamelijk voor 'stoppen met roken-consulten'.

Bijlage 4: Tabellen

Tabel 1
Personen naar leeftijd en geslacht, 31 december 2015

	Totaal	Leeftijd						Geslacht	
		jonger dan 15 jaar	15 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 75 jaar	75 jaar en ouder	man	vrouw
<i>Aantal</i>									
Totaal Nederland	16 724 200	2 791 600	2 060 500	4 172 700	4 744 300	1 756 200	1 198 900	8 302 300	8 421 900
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	7 325 000	1 576 300	1 235 900	2 511 200	1 708 700	234 800	58 100	3 890 500	3 434 500
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	9 399 200	1 215 300	824 600	1 661 500	3 035 600	1 521 400	1 140 900	4 411 800	4 987 400
personen met een chronische lichamelijke aandoening	8 404 300	964 700	658 600	1 378 700	2 806 700	1 476 600	1 119 000	3 902 900	4 501 500
personen met een chronische zintuiglijke beperking	1 582 700	241 300	128 500	150 400	381 600	305 200	375 800	756 200	826 500
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	1 306 400	180 700	129 400	338 400	399 500	118 200	140 100	592 500	713 900
personen met een verstandelijke beperking	59 600	11 400	16 100	17 800	11 000	2 400	900	33 900	25 700

Bron: CBS.

Tabel 1
Personen naar leeftijd en geslacht, 31 december 2015

	Totaal	Leeftijd						Geslacht	
		jonger dan 15 jaar	15 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 75 jaar	75 jaar en ouder	man	vrouw
	%								
Totaal Nederland	100	17	12	25	28	11	7	50	50
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	100	22	17	34	23	3	1	53	47
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	100	13	9	18	32	16	12	47	53
personen met een chronische lichamelijke aandoening	100	11	8	16	33	18	13	46	54
personen met een chronische zintuiglijke beperking	100	15	8	10	24	19	24	48	52
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	100	14	10	26	31	9	11	45	55
personen met een verstandelijke beperking	100	19	27	30	18	4	2	57	43

Bron: CBS.

Tabel 2
Personen tot en met 22 jaar naar inschrijving in regulier en speciaal onderwijs, 1 oktober 2016

	Inschrijving basisonderwijs ¹⁾		w.v.		Inschrijving voortgezet onderwijs ¹⁾		w.v.	
	<i>Aantal</i>	%	regulier	speciaal ²⁾	<i>Aantal</i>	%	regulier	speciaal ³⁾
Totaal Nederland	1 583 100	96	4		1 112 000	84	16	
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	861 900	98	2		620 500	87	13	
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	721 200	94	6		491 500	81	19	
personen met een chronische lichamelijke aandoening	573 800	95	5		366 700	84	16	
personen met een chronische zintuiglijke beperking	139 800	93	7		124 400	83	17	
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	115 400	83	17		75 800	68	32	
personen met een verstandelijke beperking	5 800	33	67		7 800	14	86	

Bron: CBS.

1) In deze tabel gaat het alleen om inschrijvingen in het door de overheid bekostigd onderwijs.

2) Hieronder vallen in deze tabel speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs.

3) Hieronder vallen in deze tabel praktijkonderwijs, leerweg ondersteunend onderwijs (lwoo) en voortgezet speciaal onderwijs.

Tabel 3

Personen tot en met 22 jaar ingeschreven in het regulier onderwijs naar voortijdig schoolverlaten, 2016

	Totaal leerlingen ¹⁾		Totaal leerlingen ¹⁾	
	Aantal	w.o. voortijdig schoolverlaters ²⁾	%	w.o. voortijdig schoolverlaters ²⁾
Totaal Nederland	1 463 300	27 800	100	2
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	853 200	15 600	100	2
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	610 000	12 200	100	2
personen met een chronische lichamelijke aandoening	477 000	8 700	100	2
personen met een chronische zintuiglijke beperking	133 900	2 100	100	2
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	85 600	3 700	100	4
personen met een verstandelijke beperking	4 500	400	100	9

Bron: CBS.

1) Personen die op 1 oktober 2015 stonden ingeschreven in het door de overheid bekostigd voortgezet onderwijs (vo), middelbaar beroepsonderwijs (mbo) of voortgezet algemeen volwassenen onderwijs (vavo). Personen die op 1 oktober 2015 of 1 oktober 2016 een inschrijving hebben in het praktijkonderwijs, Engelse Stroom, Internationaal Baccalaureaat, (voortgezet) speciaal onderwijs of in de volwasseneneducatie zijn uitgesloten van de populatie.

2) Personen die op 1 oktober 2016 het regulier onderwijs (zie ¹⁾) hebben verlaten en niet in het bezit zijn van een startkwalificatie (een havo- of vwo-diploma, of een diploma op mbo niveau 2 of hoger).

Tabel 4

Personen tot en met 22 jaar ingeschreven in het regulier onderwijs naar overstap naar speciaal en leerwegondersteunend onderwijs, 1 oktober 2016

	Totaal leerlingen ¹⁾			Totaal leerlingen ¹⁾		
	w.o. voortgezet speciaal onderwijs ²⁾	overgestapt naar voortgezet speciaal onderwijs ²⁾	overgestapt naar lwoo ³⁾	w.o. voortgezet speciaal onderwijs ²⁾	overgestapt naar voortgezet speciaal onderwijs ²⁾	overgestapt naar lwoo ³⁾
	Aantal		%			
Totaal Nederland	1 352 200	2 600	900	100	0	0
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	792 400	900	700	100	0	0
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	559 800	1 800	300	100	0	0
w.o.						
personen met een chronische lichamelijke aandoening	440 200	900	200	100	0	0
personen met een chronische zintuiglijke beperking	121 600	300	100	100	0	0
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	76 800	1 100	100	100	1	0
personen met een verstandelijke beperking	3 300	.	.	100	.	.

Bron: CBS.

1) Personen die op 1 oktober 2015 stonden ingeschreven in het door de overheid bekostigd voortgezet onderwijs (vo), middelbaar beroepsonderwijs (mbo) of voortgezet algemeen volwassenen onderwijs (vavo). Personen die op 1 oktober 2015 of 1 oktober 2016 een inschrijving hebben in het praktijkonderwijs, Engelse Stroom, Internationaal Baccalaureaat, of in de volwasseneducatie zijn uitgesloten van de populatie. In tegenstelling tot de populatie in tabel 3 zijn personen die op 1 oktober 2016 zijn ingeschreven in het voortgezet speciaal onderwijs hier niet uitgesloten. Personen die op 1 oktober 2015 ingeschreven stonden in het lwoo zijn juist wel uitgesloten van de populatie 'Totaal leerlingen'.

2) Personen die op 1 oktober 2015 nog stonden ingeschreven in het onderwijs onder¹⁾ en op 1 oktober 2016 stonden ingeschreven in het voortgezet speciaal onderwijs

3) Personen die op 1 oktober 2015 nog stonden ingeschreven in het onderwijs onder¹⁾ en op 1 oktober 2016 stonden ingeschreven in het lwoo.

Tabel 5
Personen van 5 tot en met 15 jaar naar inschrijving in het onderwijs, 1 oktober 2016

	Totaal	w.v.		Totaal	w.v.	
		ingeschreven in het bekostigd onderwijs	niet ingeschreven in het bekostigd onderwijs		ingeschreven in het bekostigd onderwijs	niet ingeschreven in het bekostigd onderwijs
	<i>Aantal</i>			<i>%</i>		
Totaal Nederland	2 283 700	2 263 200	20 500	100	99	1
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	1 244 000	1 233 800	10 300	100	99	1
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	1 039 600	1 029 400	10 200	100	99	1
personen met een chronische lichamelijke aandoening	798 900	791 600	7 400	100	99	1
personen met een chronische zintuiglijke beperking	236 300	234 300	2 000	100	99	1
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	168 800	166 900	1 900	100	99	1
personen met een verstandelijke beperking	11 400	10 500	900	100	92	8

Bron: CBS.

Tabel 6
Personen van 15 tot en met 74 jaar naar hoogst behaalde en hoogst gevolgde opleiding, 2016

	Hoogst gevolgde opleiding ¹⁾			Hoogst behaalde opleiding ¹⁾		
	laag	middelbaar	hoog	laag	middelbaar	hoog
	%					
Totaal Nederland	23	40	35	31	39	28
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	16	41	41	26	41	31
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	28	39	31	35	37	25
personen met een chronische lichamelijke aandoening	29	38	31	35	37	25
personen met een chronische zintuiglijke beperking	29	41	27	38	37	22
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	23	41	33	33	39	25
personen met een verstandelijke beperking	.	.	.	.	.	.
Personen van 15-44 jaar						
Totaal Nederland	15	41	42	29	40	30
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	14	41	43	27	40	31
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	16	43	40	30	39	28
personen met een chronische lichamelijke aandoening	15	41	41	29	40	29
personen met een chronische zintuiglijke beperking	17	41	41	37	36	26
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	15	50	33	33	43	22
personen met een verstandelijke beperking	.	.	.	.	.	.
Personen van 45-74 jaar						
Totaal Nederland	30	38	29	34	38	26
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	21	42	36	23	43	32
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	34	36	26	38	36	24
personen met een chronische lichamelijke aandoening	35	36	26	38	35	23
personen met een chronische zintuiglijke beperking	35	41	21	39	38	20
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	29	35	33	32	36	28
personen met een verstandelijke beperking	.	.	.	.	.	.

Bron: CBS.

1) De aandelen tellen niet op tot 100 procent omdat hoogst behaalde en hoogst gevolgde opleiding voor een deel van de populatie onbekend is.

Tabel 7
Personen van 15 tot en met 74 jaar naar arbeidsmarktpositie, 2016

	Werkzame beroepsbevolking	Werkloze beroepsbevolking	Niet-beroepsbevolking ¹⁾	w.v.	
				op korte termijn beschikbaar, maar niet recent gezocht naar werk	niet op korte termijn beschikbaar, wel recent gezocht naar werk
	<i>% van totaal</i>		<i>% van niet-beroepsbevolking</i>		
Totaal Nederland	66	5	30	7	4
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	76	5	18	12	8
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	57	4	39	5	3
personen met een chronische lichamelijke aandoening	56	3	40	4	2
personen met een chronische zintuiglijke beperking	46	3	50	6	1
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	55	7	38	9	7
personen met een verstandelijke beperking	.	.	.	.	.
Personen van 15-44 jaar					
Totaal Nederland	76	6	18	14	9
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	78	6	17	14	10
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening ²⁾ w.o.	73	7	21	15	7
personen met een chronische lichamelijke aandoening	77	5	18	14	7
personen met een chronische zintuiglijke beperking	67	9	24	12	1
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	61	12	27	21	9
personen met een verstandelijke beperking	.	.	.	.	.
Personen van 45-74 jaar					
Totaal Nederland	56	3	41	4	2
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	74	5	21	10	5
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening ²⁾ w.o.	49	3	49	3	2
personen met een chronische lichamelijke aandoening	47	3	50	3	1
personen met een chronische zintuiglijke beperking	37	1	62	5	1
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	50	4	46	3	6
personen met een verstandelijke beperking	.	.	.	.	.

Bron: CBS.

1) Personen die op korte termijn beschikbaar zijn en ook recent hebben gezocht naar werk worden gerekend tot de werkloze beroepsbevolking.

Tabel 7
Personen van 15 tot en met 74 jaar naar arbeidsmarktpositie, 2016

	niet op korte termijn beschikbaar en niet recent gezocht naar werk	w.v.						
		wil werk	wil geen werk	w.v. reden				
				opleiding/ studie	zorg voor gezin of huishouden	ouderdom	ziekte of arbeidson- geschiktheid	anders
			<i>% van niet beschikbaar/ niet gezocht</i>	<i>% van wil geen werk</i>				
Totaal Nederland	89	6	94	15	11	45	20	9
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	79	11	89	39	15	19	15	11
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	92	4	96	8	10	53	22	8
personen met een chronische lichamelijke aandoening	93	4	96	6	10	55	21	8
personen met een chronische zintuiglijke beperking	93	3	97	8	11	54	21	6
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	84	7	93	9	10	27	47	7
personen met een verstandelijke beperking	.	.	.	.	.	.	.	.
Personen van 15-44 jaar								
Totaal Nederland	77	11	89	59	19	.	17	6
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	76	12	88	67	19	.	8	6
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening ²⁾ w.o.	78	10	90	48	19	.	27	6
personen met een chronische lichamelijke aandoening	80	9	91	48	22	.	25	6
personen met een chronische zintuiglijke beperking	86	21	79	66	7	.	24	4
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	70	8	92	34	12	.	46	9
personen met een verstandelijke beperking	.	.	.	.	.	.	.	.
Personen van 45-74 jaar								
Totaal Nederland	94	4	96	1	8	60	21	10
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	85	8	92	.	10	46	24	19
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening ²⁾ w.o.	95	3	97	1	8	62	21	9
personen met een chronische lichamelijke aandoening	96	3	97	1	8	63	20	9
personen met een chronische zintuiglijke beperking	94	0	100	.	11	61	21	6
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	91	7	93	.	9	37	47	7
personen met een verstandelijke beperking	.	.	.	.	.	.	.	.

Bron: CBS.

1) Personen die op korte termijn beschikbaar zijn en ook recent hebben gezocht naar werk worden gerekend tot de werkloze beroepsbevolking.

Tabel 8
Werkzame beroepsbevolking van 15 tot en met 74 jaar naar positie in de werkkring, 2016

	Zelfstandige	Werknemer ¹⁾		w.v.					
		vaste arbeidsrelatie	flexibele arbeidsrelatie	w.v.					
				tijdelijk contract, vaste uren	uitzendkracht	oproep- of invalkracht	vast contract, geen vaste uren	tijdelijk contract, geen vaste uren	
	% van werkzame beroepsbevolking	% van werknemers		% van flexibele arbeidsrelatie					
Totaal Nederland	16	84	72	28	35	14	26	8	17
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	15	85	70	30	37	16	25	6	16
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	18	82	74	26	34	12	27	9	19
personen met een chronische lichamelijke aandoening	18	82	75	25	33	12	25	10	20
personen met een chronische zintuiglijke beperking	22	78	70	30	38	7	31	2	23
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	16	84	68	32	33	8	33	6	20
personen met een verstandelijke beperking	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Personen van 15-44 jaar									
Totaal Nederland	11	89	62	38	35	13	27	6	19
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	11	89	63	37	37	14	26	5	18
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	11	89	61	39	33	11	28	8	20
personen met een chronische lichamelijke aandoening	11	89	62	38	34	11	25	9	21
personen met een chronische zintuiglijke beperking	15	85	51	49	38	6	32	1	23
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	7	93	55	45	29	10	39	7	14
personen met een verstandelijke beperking	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Personen van 45-74 jaar									
Totaal Nederland	23	77	87	13	36	18	22	12	12
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	21	79	87	13	37	25	19	11	7
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	24	76	86	14	35	14	24	12	15
personen met een chronische lichamelijke aandoening	24	76	86	14	33	14	23	13	16
personen met een chronische zintuiglijke beperking	29	71	87	13	40	10	26	4	20
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	24	76	85	15	46	3	12	.	38
personen met een verstandelijke beperking	.	.	.	.	.	.	.	.	.

Bron: CBS.

1) Als een persoon meer dan één baan of werkkring heeft, dan wordt, voor de typering van diens arbeidsmarktpositie, uitgegaan van de baan of werkkring waaraan de meeste tijd wordt besteed.

Tabel 9
Werkzame beroepsbevolking van 15 tot en met 74 jaar naar arbeidsduur, 2016

	Arbeitsduur			
	1 tot 12 uur per week	12 tot 20 uur per week	20 tot 35 uur per week	35 uur of meer per week
	<i>% van werkzame beroepsbevolking</i>			
Totaal Nederland	11	7	30	51
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	11	6	28	55
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	12	8	32	47
personen met een chronische lichamelijke aandoening	11	8	33	48
personen met een chronische zintuiglijke beperking	16	7	35	42
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	11	15	33	39
personen met een verstandelijke beperking	.	.	.	.
Personen van 15-44 jaar				
Totaal Nederland	15	7	29	49
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	14	6	27	52
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	16	8	31	45
personen met een chronische lichamelijke aandoening	15	8	32	45
personen met een chronische zintuiglijke beperking	30	4	25	41
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	12	19	33	36
personen met een verstandelijke beperking	.	.	.	.
Personen van 45-74 jaar				
Totaal Nederland	7	7	32	54
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	5	6	28	61
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	8	8	34	49
personen met een chronische lichamelijke aandoening	9	8	34	49
personen met een chronische zintuiglijke beperking	5	9	42	43
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	10	11	34	43
personen met een verstandelijke beperking	.	.	.	.

Bron: CBS.

Tabel 10
Personen met een baan als werknemer naar soort werkgever, 2016

	Totaal	w.v. soort werkgever ¹⁾			Totaal	w.v. soort werkgever ¹⁾		
		overheid	gesubsidieerde instelling	bedrijfsleven		overheid	gesubsidieerde instelling	bedrijfsleven
	<i>Aantal</i>				<i>%</i>			
Totaal Nederland	8 207 400	955 400	1 342 000	5 910 000	100	12	16	72
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	4 336 600	464 000	611 400	3 261 100	100	11	14	75
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	3 870 900	491 400	730 600	2 648 900	100	13	19	68
personen met een chronische lichamelijke aandoening	3 412 800	443 100	646 800	2 322 800	100	13	19	68
personen met een chronische zintuiglijke beperking	464 500	59 500	83 800	321 100	100	13	18	69
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	500 400	59 100	109 300	332 000	100	12	22	66
personen met een verstandelijke beperking	19 300	400	7 400	11 600	100	2	38	60
Personen jonger dan 25 jaar								
Totaal Nederland	1 761 200	56 600	157 500	1 547 100	100	3	9	88
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	1 072 900	34 800	91 400	946 700	100	3	9	88
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	688 300	21 800	66 100	600 400	100	3	10	87
personen met een chronische lichamelijke aandoening	558 500	18 900	54 500	485 100	100	3	10	87
personen met een chronische zintuiglijke beperking	108 100	2 700	9 200	96 100	100	3	9	89
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	98 600	2 500	9 700	86 400	100	3	10	88
personen met een verstandelijke beperking	7 600	100	900	6 500	100	1	12	86
Personen van 25-44 jaar								
Totaal Nederland	3 261 800	388 800	537 400	2 335 600	100	12	16	72
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	2 022 600	234 800	298 400	1 489 400	100	12	15	74
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	1 239 200	153 900	239 000	846 200	100	12	19	68
personen met een chronische lichamelijke aandoening	1 052 700	132 400	201 000	719 200	100	13	19	68
personen met een chronische zintuiglijke beperking	112 600	14 800	21 900	75 900	100	13	19	67
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	209 000	24 400	46 100	138 400	100	12	22	66
personen met een verstandelijke beperking	7 300	100	3 400	3 800	100	2	47	51
Personen van 45 jaar en ouder								
Totaal Nederland	3 184 400	510 000	647 100	2 027 300	100	16	20	64
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	1 241 000	194 400	221 700	825 000	100	16	18	66
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	1 943 400	315 700	425 500	1 202 300	100	16	22	62
personen met een chronische lichamelijke aandoening	1 801 600	291 800	391 300	1 118 500	100	16	22	62
personen met een chronische zintuiglijke beperking	243 800	42 100	52 700	149 100	100	17	22	61
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	192 800	32 200	53 400	107 200	100	17	28	56
personen met een verstandelijke beperking	4 400	100	3 000	1 300	100	3	68	29

Bron: CBS.

1) Indien een persoon in 2016 meerdere banen heeft gehad, is gekeken naar de baan waarin deze persoon het meeste heeft verdiend. De indeling naar soort werkgever is gemaakt op basis van de CAO-sector van het bedrijf of de instelling.

Tabel 11
Personen naar het ontvangen van een toeslag, uitkering, pensioen, alimentatie en studiefinanciering, 2016

	Totaal	w.o. ¹⁾								
		AO-uitkering ²⁾	WW-uitkering	bijstands- uitkering ³⁾	ziektewet- uitkering	AOW-uitkering	ANW-uitkering	kinderopvang- toeslag	partner- alimentatie	studie- financiering
<i>Aantal</i>										
Totaal Nederland	16 724 200	743 600	709 700	618 200	240 800	3 045 000	36 800	566 100	49 000	726 800
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	7 325 000	143 000	329 400	215 100	93 000	310 600	9 500	346 300	15 800	438 700
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	9 399 200	600 600	380 300	403 100	147 800	2 734 400	27 300	219 800	33 200	288 200
personen met een chronische lichamelijke aandoening	8 404 300	504 000	331 800	336 800	122 400	2 664 900	25 000	189 500	30 100	235 500
personen met een chronische zintuiglijke beperking	1 582 700	79 700	43 800	56 500	15 300	691 900	3 800	20 000	4 700	42 700
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	1 306 400	190 500	70 000	119 000	45 400	263 900	5 300	33 800	6 700	43 600
personen met een verstandelijke beperking	59 600	21 500	1 600	6 000	1 100	3 500	300	600	100	2 300
Personen jonger dan 25 jaar										
Totaal Nederland	4 852 100	54 300	58 500	41 200	28 100	.	1 500	12 400	100	690 800
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	2 812 200	18 800	34 700	21 200	15 400	.	700	7 100	.	417 000
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	2 039 900	35 500	23 900	20 000	12 700	.	800	5 300	.	273 800
personen met een chronische lichamelijke aandoening	1 623 300	22 200	19 200	12 900	9 800	.	600	4 300	.	224 500
personen met een chronische zintuiglijke beperking	369 800	4 100	3 200	2 200	1 300	.	100	600	.	41 400
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	310 100	11 700	4 700	8 000	3 500	.	200	1 100	.	39 600
personen met een verstandelijke beperking	27 400	5 900	500	1 300	300	.	.	100	.	2 200
Personen van 25-44 jaar										
Totaal Nederland	4 172 700	204 500	302 000	241 300	122 400	.	4 500	498 600	10 300	36 000
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	2 511 200	58 400	173 100	116 800	57 700	.	2 500	308 900	5 000	21 700
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	1 661 500	146 100	128 900	124 600	64 700	.	2 000	189 700	5 300	14 300
personen met een chronische lichamelijke aandoening	1 378 700	99 000	103 200	88 800	49 100	.	1 600	163 400	4 400	11 100
personen met een chronische zintuiglijke beperking	150 400	14 100	11 800	11 500	5 200	.	200	16 400	500	1 300
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	338 400	66 500	32 900	50 200	24 000	.	400	29 800	1 400	4 100
personen met een verstandelijke beperking	17 800	10 300	700	2 500	400	.	.	500	.	200
Personen van 45 jaar en ouder										
Totaal Nederland	7 699 500	484 800	349 100	335 700	90 300	3 045 000	30 700	55 000	38 600	.
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	2 001 600	65 900	121 600	77 200	19 800	310 600	6 200	30 300	10 700	.
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	5 697 800	419 000	227 500	258 500	70 400	2 734 400	24 500	24 800	27 900	.
personen met een chronische lichamelijke aandoening	5 402 300	382 800	209 400	235 100	63 500	2 664 900	22 800	21 900	25 700	.
personen met een chronische zintuiglijke beperking	1 062 600	61 400	28 800	42 800	8 700	691 900	3 400	3 000	4 200	.
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	657 900	112 300	32 400	60 800	17 900	263 900	4 700	2 900	5 300	.
personen met een verstandelijke beperking	14 300	5 300	400	2 200	300	3 500	300	.	100	.

Bron: CBS.

1) Een persoon kan meerdere uitkeringen en toeslagen tegelijkertijd ontvangen. Deze persoon wordt dan bij meerdere categorieën meegeteld.

2) WAO, Wajong, WIA en WAZ.

3) Bijstand, IOAW en IOAZ.

Tabel 11
Personen naar het ontvangen van een toeslag, uitkering, pensioen, alimentatie en studiefinanciering, 2016

	Totaal	w.o. ¹⁾								
		AO-uitkering ²⁾	WW-uitkering	bijstands- uitkering ³⁾	ziektewet- uitkering	AOW-uitkering	ANW-uitkering	kinderopvang- toeslag	partner- alimentatie	studie- financiering
	%									
Totaal Nederland	100	4	4	4	1	18	0	3	0	4
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	100	2	4	3	1	4	0	5	0	6
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	100	6	4	4	2	29	0	2	0	3
personen met een chronische lichamelijke aandoening	100	6	4	4	1	32	0	2	0	3
personen met een chronische zintuiglijke beperking	100	5	3	4	1	44	0	1	0	3
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	100	15	5	9	3	20	0	3	1	3
personen met een verstandelijke beperking	100	36	3	10	2	6	1	1	0	4
Personen jonger dan 25 jaar										
Totaal Nederland	100	1	1	1	1	.	0	0	0	14
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	100	1	1	1	1	.	0	0	.	15
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	100	2	1	1	1	.	0	0	.	13
personen met een chronische lichamelijke aandoening	100	1	1	1	1	.	0	0	.	14
personen met een chronische zintuiglijke beperking	100	1	1	1	0	.	0	0	.	11
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	100	4	2	3	1	.	0	0	.	13
personen met een verstandelijke beperking	100	22	2	5	1	.	.	0	.	8
Personen van 25-44 jaar										
Totaal Nederland	100	5	7	6	3	.	0	12	0	1
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	100	2	7	5	2	.	0	12	0	1
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	100	9	8	7	4	.	0	11	0	1
personen met een chronische lichamelijke aandoening	100	7	7	6	4	.	0	12	0	1
personen met een chronische zintuiglijke beperking	100	9	8	8	3	.	0	11	0	1
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	100	20	10	15	7	.	0	9	0	1
personen met een verstandelijke beperking	100	58	4	14	2	.	.	3	.	1
Personen van 45 jaar en ouder										
Totaal Nederland	100	6	5	4	1	40	0	1	1	.
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	100	3	6	4	1	16	0	2	1	.
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	100	7	4	5	1	48	0	0	0	.
personen met een chronische lichamelijke aandoening	100	7	4	4	1	49	0	0	0	.
personen met een chronische zintuiglijke beperking	100	6	3	4	1	65	0	0	0	.
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	100	17	5	9	3	40	1	0	1	.
personen met een verstandelijke beperking	100	37	3	15	2	24	2	.	0	.

Bron: CBS.

1) Een persoon kan meerdere uitkeringen en toeslagen tegelijkertijd ontvangen. Deze persoon wordt dan bij meerdere categorieën meegeteld.

2) WAO, Wajong, WIA en WAZ.

3) Bijstand, IOAW en IOAZ.

Tabel 12
Personen naar eigendom van de woning, 1 januari 2016

	Totaal	Eigendom woning					Totaal	Eigendom woning				
		koop	huur	w.v.		onbekend		koop	huur	w.v.		onbekend
				met	zonder				met	zonder		
				huurtoeslag	huurtoeslag				huurtoeslag	huurtoeslag		
	<i>Aantal</i>						<i>% van totaal</i>		<i>% van huur</i>		<i>% van totaal</i>	
Totaal Nederland	16 724 200	11 006 500	5 708 500	2 366 400	3 342 100	9 200	100	66	34	41	59	0
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	7 325 000	5 070 200	2 249 700	844 800	1 404 800	5 200	100	69	31	38	62	0
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	9 399 200	5 936 400	3 458 800	1 521 600	1 937 300	4 000	100	63	37	44	56	0
personen met een chronische lichamelijke aandoening	8 404 300	5 342 400	3 059 300	1 321 400	1 737 900	2 600	100	64	36	43	57	0
personen met een chronische zintuiglijke beperking	1 582 700	943 900	638 000	296 900	341 100	800	100	60	40	47	53	0
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	1 306 400	690 200	615 200	321 400	293 800	1 000	100	53	47	52	48	0
personen met een verstandelijke beperking	59 600	20 200	39 200	21 400	17 800	100	100	34	66	55	45	0
Personen jonger dan 25 jaar												
Totaal Nederland	4 852 100	3 276 200	1 567 000	739 200	827 800	8 900	100	68	32	47	53	0
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	2 812 200	1 915 100	892 000	405 500	486 500	5 100	100	68	32	45	55	0
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	2 039 900	1 361 100	675 000	333 700	341 300	3 800	100	67	33	49	51	0
personen met een chronische lichamelijke aandoening	1 623 300	1 096 700	524 200	253 700	270 500	2 400	100	68	32	48	52	0
personen met een chronische zintuiglijke beperking	369 800	243 200	125 900	68 200	57 700	700	100	66	34	54	46	0
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	310 100	195 400	113 800	60 000	53 800	1 000	100	63	37	53	47	0
personen met een verstandelijke beperking	27 400	13 000	14 300	8 100	6 200	100	100	48	52	57	43	1
Personen van 25-44 jaar												
Totaal Nederland	4 172 700	2 693 200	1 479 400	545 100	934 300	100	100	65	35	37	63	0
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	2 511 200	1 656 400	854 700	275 500	579 200	.	100	66	34	32	68	.
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	1 661 500	1 036 800	624 700	269 600	355 100	100	100	62	38	43	57	0
personen met een chronische lichamelijke aandoening	1 378 700	891 300	487 400	199 600	287 800	.	100	65	35	41	59	.
personen met een chronische zintuiglijke beperking	150 400	94 500	55 800	24 000	31 800	.	100	63	37	43	57	.
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	338 400	163 700	174 700	96 100	78 500	.	100	48	52	55	45	.
personen met een verstandelijke beperking	17 800	4 400	13 400	7 500	5 900	.	100	25	75	56	44	.
Personen van 45 jaar en ouder												
Totaal Nederland	7 699 500	5 037 100	2 662 200	1 082 100	1 580 100	200	100	65	35	41	59	0
Personen zonder chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening	2 001 600	1 498 600	503 000	163 800	339 200	.	100	75	25	33	67	.
Personen met een chronische aandoening en/of langdurige psychische aandoening w.o.	5 697 800	3 538 500	2 159 200	918 300	1 240 900	200	100	62	38	43	57	0
personen met een chronische lichamelijke aandoening	5 402 300	3 354 400	2 047 700	868 100	1 179 600	200	100	62	38	42	58	0
personen met een chronische zintuiglijke beperking	1 062 600	606 200	456 300	204 700	251 600	.	100	57	43	45	55	.
personen met een chronische en/of langdurige psychische aandoening	657 800	331 000	326 800	165 300	161 500	.	100	50	50	51	49	.
personen met een verstandelijke beperking	14 300	2 800	11 600	5 800	5 800	.	100	19	81	50	50	.

Bron: CBS.